

CoVid kriisi õppetunnid haridusvisiooni 2035 rakendamisel

Marju Lauristin, Krista Loogma, Maria Erss

Ettekanne EHF juubelifoorumil Tartus, 11.06.2021

Sissejuhatuseks

1. EHF arutelude fookuses on läbi aastate olnud hariduse juurprobleemid
2. Strateegilised ideed ja eesmärgid 2035
3. CoVid kriisi peamised tulemused/järeldused ja õppetunnid
4. Kuidas CoVid kriis pani 2035 ideed proovile?

Õpi-Eesti kontseptsiooni (EHF, 1999) strateegilised ideed on hämmastavalt tänapäevased ja sarnased 2035 planeeritutelega

Õpi-Eesti 1999 nägi ette:

- *õpikeskkondade mitmekesisus kasvab ja haridussüsteemi isoleeritus kaob; hariduse väljub riigikeskse formaalhariduse raamidest; haridus ei tähenda üksnes isoleeritud sektorit (nüüd: avatud haridusruum)*
- *Piiride hägustumine üld- ja kutsehariduse vahel*
- *Kõik – nii formaalne kui mitteformaalse õppe erinevad vormid on haridusruumis ühtemoodi olulised*
- *Õppekava, mitte niivõrd haridusasutused on haridussüsteemi kese,*
- *Õppija-õpetaja rollid on suhtelised; õppimine ja õpetamine on ühe mündi kaks poolt;*
- *Ka kogukonnad ja organisatsioonid õpivad*

EHF on algusaastatest alates hoidnud järjepidevalt fookuses mitmeid hariduse nn “nurjatud probleeme”, mis on kompleksed ja millel on mitmeid koostoimivaid põhjuseid

- Riikliku ja kohaliku juhtimise vahekord : Õpi-Eesti hariduskontseptsioonis oli hariduspiirkondade idee, mis kadus aastateks vaateväljalt koos haldusreformiga
- Haridusliku ebavõrduse problemaatika, milles põimuvad sotsiaal-majanduslik, sooline, regionaalne aspekt
- Tööelu nõudmiste ja hariduse väljundite vastavuse probleem, millel mitu tahku:
 - a) kasvav muutuste kiirus ja paindlikkuse vajadus tööelus; õppimine kui kohanemismehhanism
 - b) üldised pädevused ja nende roll tööelusPaindlikkuse nõudmine on tööturul tohutult kasvanud, võrreldes 1999. Seosed hariduse ja tööturu vahel peavad looma inimesed ise õppimise teel (mitte kvalifikatsioonisüsteem)
- Õpetajate järelkasv ja professionaalsus, õpetajate srukturne puudus (alates EHF, 1999), seoses ÕPI-Eesti aruteludega
- Üha mitmekesisem erivajaduste (sotsiaalsed, hariduslikud, kultuurilised jm) problemaatika
- Õpetajate töö tunnustamine, õpetajate stress ja vaimne heaolu, õpetajate järelkasvu probleemid
- IKT hariduses

EHF osalus uue haridusstrateegia 2021-2035 visiooni loomisel

- Heaolu ja sidususe temaatika
- Enesejuhtiva õppija kontseptsioon
- Õpetaja väärikus
- Hariduse osapoolte koostöö
- Kogukonna roll
- Erinevate haridusvormide süntees
- Tehnoloogia, kultuuri ja looduse tasakaal

IDEED JA EESMÄRGID 2035

- Õppijakeskse õpikäsitluse edasiarendamine uues strateegias
- Kesksel kohal on valmisolek muutusteks ning enesejuhtimise võimekus, nii õppija kui õpetaja agentsuse suurenemine
- Suurem valikuvabadus, loovust toetav keskkond ja paindlikum ajakasutus ning õppekorraldus aitab kaasa heaolutunde ja motivatsiooni suurenemisele
- Hariduselt oodatakse lisaks traditsioonilistele ülesannetele uues tehnoloogilises keskkonnas toimetulekuks vajalike teadmiste, oskuste ja pädevuste kujundamist,
- Järjest olulisemaks muutub hariduse rolli ühiskonna sidususe tagamisel: ebavõrdsuse vähendamisel ning ühise keele- ja väärtusruumi kujunemisel
- Haridusvõimaluste kättesaadavust peaks suurendama barjääride vähendamine või eemaldamine erinevate haridusvormide vahel ja avatud haridusruumi kujunemine

Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 fookusesse tõusis ennastjuhtiv õppija individuaalsel õpirajal avatud haridusruumis

- **Ennastjuhtiv õppija** on homne ennastjuhtiv töötaja, ümbritsevas keskkonnas hästi orienteeruv, iseseisvaid valikud tegev ning ootamatute väljakutsetega ja kriisidega hakkama saav isiksus, kes püstitab endale hariduslikke eesmärgid ja valib tee (õpiraja) nende täitmiseks. Ühiskonna seisukohalt tähendab see õppija valmistumist toimetulekuks järjest keerukamas ja muutlikumas maailmas, sealhulgas haridussüsteemi valmisolekut pakkuda õppijatele paindlikke võimalusi oma õpiprotsessi ise kujundada
- Haridusruum on mõiste, millega tähistasime kõiki neid asutusi ja keskkondi koolist koduni, milles toimub hariduslikele eesmärkidele vastav õppimine, st õppija jaoks oluliste teadmiste, oskuste, väärtuste ning pädevuste süsteemi kujunemine. Suletud haridusruum tähendab selles kontekstis hariduse omandamise piiramist kindla(te) haridusasutuste piiridega. **Avatud haridusruumis** on barjäärid haridusasutuste, õppevormide ja astmete vahel taandumas, hõlbustades õppijate liikumist ning oma vajadustele vastavate individuaalsete õpiradade kujunemist
- Haridusstrateegia kontekstis tehakse vahet kollektiivsel (ühes koos rühma, klassi või kursuste kaupa liikumisel temalt teemale, astmelt astmele) ja **individuaalsel õpirajal** ehk iga õppija vajadustele ja huvidele kohandatud liikumisel, mis võib toimuda reaalses ruumis (näiteks haridus omandamine kodu- ja välismaal, mingite oskuste õppimine koolis ja klassväliselt, näit huvikoolis või õpipoisiõppes, haridusastmetel või ainete omandamisel liikumine teistest erinevas järjekorras või omas tempos jne) või ka kujuneda õppija isiklike valikute jadana **virtuaalruumi keskkondades**. Viimast nõ mikrotasandil toimuvat õppija liikumist erinevate ülesannete täitmisel omas tempos ja oma huvist ja vajadustest lähtuvate valikute alusel on hakatud nimetama **personaalõppeks**.

Praktilised sammud visiooni teostamiseks

- Õppijakeskset, heaolu ja lõimimist kujundavat hariduskeskkonda toetav seadusandlus ja organisatsioonilised mudelid. Koolide ja õpetajatöö hindamise ja rahastamise kriteeriumid
- Parimate praktikate monitooring, levitamine, analüüs
- Personaalõppe ja Individuaalsete õpiradade kontseptsiooni ja metoodika täpsustamine, Individualiseeritud paindlike õppevormide jaoks sobiva õmblusteta hariduskeskkonna disainimine, sh digitaalse infrastruktuuri arendamine.
- Õpetajate oskus andmeanalüütikat kasutada ning elektrooniliste õppevahendite loomine ja arendamine
- Õppekavade ja õppekorralduse avatuks ja paindlikuks muutmine. Õppekavaarendus koostöös teadlaste ja tööandjatega. Õppekava(de) täitmise ning erinevate õpivõimaluste integreerimise jaoks vajaliku õpitulemuste elektroonilise arvestamise ja hindamise vormide väljatöötamine ja rakendamine
- Hariduslogistika ja haridustehnoloogia spetsialistide ettevalmistus ja rakendamine hariduskeskkonna kujundamisel
- Koostööpõhine koolikultuur ja meeskonnatöö, dialoog kooli ja pere vahel

KRIIS PANI PROOVILE STRATEEGIA IDEEDE KÕLBULIKKUSE JA KIIRENDAS UUTE LAHENDUSTE OTSINGUID

- Kriis osutus väärtuslikuks õppetunniks kõikidele asjaosalistele, pannes proovile AK 2035 eesmärgid ja rakendamise
- Haridusruumi avanemine toimus üleöö: koolimajade sulgemisega kadusid barjäärid kooli ja kodu vahel, virtuaalruumis avanesid võimalused oma õppimise individualiseerimiseks
- Õpetajaskond, õpilased ja lastevanemad olid sunnitud ilma täiendavate ressurssideta, sihipärase metoodika-alase ettevalmistuseta ja distantsõppe jaoks disainitud õppevarata asuma otsima oma 'individuaalset õpiteed' virtuaalkeskonnas. Pandi proovile nii õppijate, õpetajate kui lastevanemate enesejuhtimise ja muutustega kohanemise võimekus
- Vaatamata Eesti kõrgelt arenenud e-riigile, sh haridusvaldkonnas juba 25 aastat tagasi alanud 'tiigrihüppele' digiajastusse, tuli ka meil kriisajal teravalt esile piirkondlik, vanuseline ja sotsiaalne ebavõrdsus nii digi-oskustes, digiteenuste kättesaadavuses kui psühholoogilises valmisolekus saada teenuseid virtuaalkeskonnas.
- Tõsis küsimus praktilise oskuste õppimise piiridest ja meetoditest distantsõppel
- Kriisi õppetunnid osutasid nii edasimineku (uued oskused, tegevusmustrid) aga tõid selgemalt välja ka kitsaskohad avatud haridusruumi ja individualiseeritud õpe rakendamise teel. Kriisiolukorras selgusid tulevikus kõige olulisemad võtmeoskused ja pädevused

HARIDUSFOORUMI UURINGUD KRIISI
ÕPPETUNDIDEST ESIMESE JA TEISE LAINE AJAL

Toimetulek kaugõppes

- *hästi toime tulid pooled või veidi enam õpilastest (50-65%)*
- *toimetulekuks vajab olulist individuaalset abi veerand kuni kolmandik (25-30%)*
- *iga kuues –seitsmes õppija ei tulnud üldse toime või ei sobinud distantsõppe üldse (10-15%)*

Õppijate ja ka teiste osapoolte (õpetajad, vanemad) DÕ ajal toimetuleku muster individualiseeritud õppega on suhteliselt sarnane

Õppijate enesejuhtimisvõimekus on määrava tähtsusega mõjudes nende endi kui vanemate ja õpetajate tervisele ning heaolule

- Õpetajaga ja kaaslastega inimliku suhtlemise vaegus ja otsese, kiire tagaside puudumine tekitab isoleeritustunde, stressi ja motivatsiooni kadu
- Digitehnika puudujäägid, sobiva tehnilise taristu ja digiõppevahendite puudumine (nt 17% kutseõppijatest polnud kodus sobivat tehnilist taristut)
- Ülekoormatus, stress ja terviseprobleemid (58% õpetajaist ülekoormus ja stress)
- Töö ja õppekorraldus koolis oli väga varieeruv ning selle mõju nii õpetajate, lastevanemate kui õpilaste hakkama saamisele määrav

Peamised kitsaskohad, mis individualiseeritud õppe rakendamisel DÕ ajal olulised, tulid välja

Osa õppijaid, õpetajaid ja koole vajab olulist tuge .

Individualiseeritud õppega seotud pedagoogilised väljakutsed, vahendatud ja vahetu kontakti tasakaal, kommunikatsioon, tagasiside

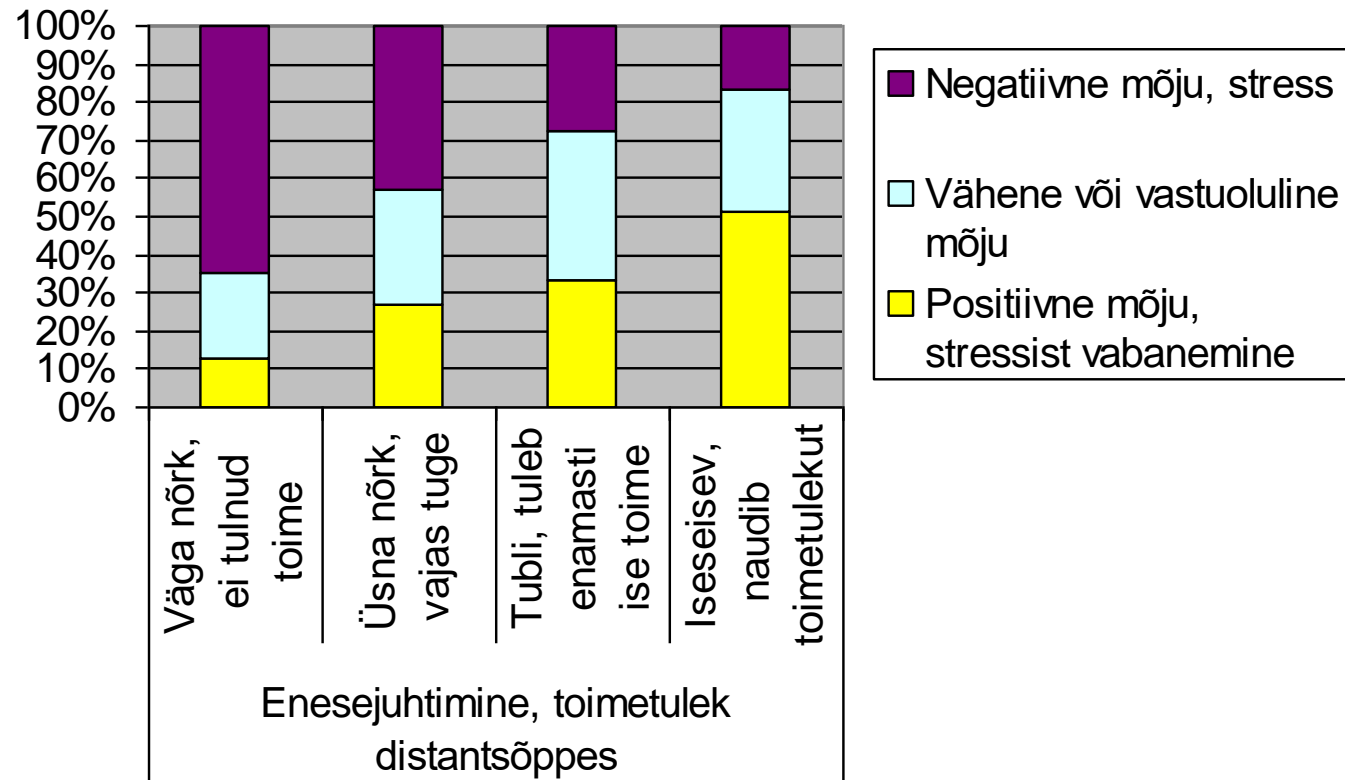
Koostöö sihipärane korraldamine: kooli tasandi kokkulepped, koostöövormid õpetajate, lapsevanemete, teiste koolidega, huviharidusega

Enesejuhtimine

Enesejuhtimise põhine õppijate tüpoloogia:

- I tüüp: loominguuline enesejuhtimine (20 - 25%)
- II tüüp: etteantud raamides enesejuhtimine (30- 40%)
- III tüüp: nõrga enesejuhtimisvõimega, arendatav (20- 25%)
- IV tüüp: enesejuhtimise võimeta või blokeeritud (10 - 15 %)

Enesejuhtimise seos DÕP mõjuga õpilaste tervisele ja enesetundele kriisolukorras

- Enesejuhtimisega seotud pädevused, sh ajaplaneerimine, tegevuse eesmärgistamine, iseseisev vastuste otsima ja ülesannete lahendamine
 - Erinevad digioskused:
 - **keskkondade ja digiõppematerjalide kasutamine*
 - **digivahendite kasulikkuse ja nende kasutamise piiride parem mõistmine*
 - *DÕ andis tõuke õpetajate koostööle koolis*
- DÕ ajal õpiti olulisi üld/võtme oskusi, sh eneseregulatsiooni ja enesekohaseid oskusi, iseseisvalt hakkama saamist
-

“Põhiline oli see, et sain aru enda aja organiseerimis oskustest paremini ning, et mul on kõvasti rohkem tahet seda [kaugõppes] teha, kui kooli vedada end” (õppija).

- Kohanemine uute oludega, koolis käivate lastel paranes oskus iseseisvaks tööks. Leidsime perena koos tegevusteks rohkem aega, et leevendada koduseinte vahel olemist. Ja üllatas, kui hästi ikkagi lapsed kohanesid ja hakkama said kooliülesannetega.
 - Laps on küll akadeemiliselt tubli ja saab üldiselt hästi hakkama, aga oma aega võiks osata paremini kasutada.
 - Distantõppel tuli mulle lapsevanemana üllatuseks see, et laps ei ole harjunud ise infot väga otsima, loodab et talle öeldakse oluline ette ja tema siis taas esitab seda oma õppetöös. Koolitunnis võiks rohkem rõhku panna iseseisvale infootsingule, ebaolulise eristamisele olulisest
 - Positiivseid kogemusi peaks edaspidi koolitöös arvestama. Näiteks võimalusi individuaalseks õpiteeks
 - *Parem oleks olla üldse koduõppel ja võtta siis juhtimine täielikult üle, kuna õpetajad ei adu, millistes raskustes olid lapsed ja pered ja kui absurdsed olid nende nõudmised sellises kriisiolukorras, eriti kui lapsi rohkem kui üks.*
 - *Rahunessin. Lapsed ei pea ideaalseid tulemusi saavutama. Peaasi, et nad suudavad rõõmu tunda elust. Ja et nad saavad enam-vähem pihta õpitavale. Ja et miski sellest ka huvitav tunduks.*
 - *Koolipoolsed täpsed juhised ja ootused on kõige alus.*
 - *Järgmisel korral peab paremini ette valmistuma, võib-olla aegsasti igapäevaste rutiinide kondikava valmis mõtlema ja läbi rääkima, et kui uus laine peale tuleb ja piirangud tekivad, siis oleme mingil määral valmis*
-

Lastevanematele pakkus kaugõpe üllatusi oma lapse suutlikkuse kohta iseseisvalt toime tulla ning paremaid ja halvemaid kogemusi kooli ja pere koostööst (tsitaadid on pärit lastevanemate vastustest teise laine järel tehtud küsitlusele DÕ õppetundidest)

Mida õpetajad õppisid enda jaoks distantsõppest 2021?

Teema 4 - töö efektiivsus	33	26%
Teema 3 - tervis	21	17%
Teema 5 - hinnang DÕ-le	19	15%
Teema 2- digioskused	15	12%
Teema 1 - ajaplaneerimine	14	11%
Teema 6 - enda toimetlulek	11	9%
Teema 8- muu	9	7%
Teema 7- ei oska öelda	5	4%
Kokku:	127	100%

Distantõppe õppetunnid õpetajatete arvates 2021

1. ajaplaneerimine
2. Digioskused (veebikeskkondade kasutamine)
3. Tervis (Töötamine ennast kahjustamata)
4. Töö efektiivsus (Töö protsessi efektiivsemaks muutmine)
5. Hinnang distantõppele (1 - Distantõpe on pikas perspektiivis kahjulik; 2- Distantõppel on häid külgi 3- kontaktõpe on parem)
6. Enda toimetulek (Sain hakkama, inimene harjub kõigega, meeldib uusi asju proovida, vaheta ametit)
7. Ei oska öelda
8. Muu (n riik on saamatu; kooli juhtkond on saamatu; lapsed on kodude peegel, uued oskused jne)

- Rohkem digienesekindlust, oskust veebitunde korraldada. Kooli poolt lisandusid sisekorra reeglid digitundide kohta: kaamera avatud ning endast elumärkide andmine õpetajale.
- Õpetajatel oli juba rohkem kogemusi, ka koolijuhtidel, oskasid õpetajaid paremini suunata ja toetada. Eelmise aasta vigadest sai palju õpitud. Kes tegi rohkem veebitunde, kes aitas rohkem individuaalselt. Lapsed olid aktiivselt tundi haaratud ja ei kadunud ära. Sai programmi paremini läbitud.
- *Eelmisel kevadel võtsime kogu kooliga sihiks kasutada seda olukorda õpilaste iseseisvate õpioskuste parandamiseks ja harjutamiseks. St uudsete nädalaülesannete koostamist ja tähtaegade määramist nädala lõppu, minimaalselt veebitunde. Sel aastal kestis distantsõpe pikemalt, rohkem tuli teha veebitunde, sest lapsed ei jaksanud nii pikalt ilma kontaktita ja õpetajana ei jaksanud nii kiiresti vajalikus mahus uusi õpijuhiseid luua ega tagasisidestada. Eriti keeruline oli hajutamise nõude tõttu*
- *Väsitavam. Õpilaste kohusetundlikkus hakkas ära vajuma.*
- *Suurem tüdimus ja minnalaskmismeeleolu*

Õpetajad olid teise laine ajal enesekindlamad digivõimaluste kasutajad, samuti olid koolides kujunenud ühised reeglid ja rutiinid. Samas oli väsimus ja kurnatus suurem (Tsitaadid õpetajate vastusest teise laine lõpus tehtud küsitlusele)

Valimisolet tulevikuks

Õppetunnid: tulevikuks valmisoleku vajadused

- Intenetiühenduste ja digivahendite hea kvaliteet ka ühtlane kättesaadavus,
- digiõppe metoodika ja õppevahendite arendamine ja õpetajate ning õpilaste koolitamine nende kasutamiseks
- õige proportsiooni leidmine nutikeskkonnas ja loomulikus keskkonnas toimuva õppe vahel
- ennastjuhtiva õppija arengu toetamise süsteem alates algklassidest
- õppijate individuaalsete ja ealiste erisuste arvestamine, sh nõrgemad ja HEV õppijad
- vaimse tervise probleemide ennetamine
- lastevanemate nõustamine ja kaasamine
- tagasiside vormide ja võimaluste avardamine
- iseseisvaks õppimiseks vajalikud ruumid, nt kooliraamatukogu

Edasistes uuringutes vajab täpsemat analüüsi, kuidas hinnata ja arvestada õppijate enesejuhtimise võimekust kui ressursi õppetöö ja hariduskeskkonna korralduses ja milliste meetoditega seda arendada

LÄBI VAIDLEMIST VAJAVAD KÜSIMUSED AK 2035 rakendamise jaoks

- Kuidas luuakse valmisolek uue haridusparadigma (individuaalsed õpiteed, personaalne/õppijakeskne lähenemine, avatud haridusruum) rakendamiseks? Kuidas see toimub, milliseid lisaressursse vajab?
- Milline saab olema strateegia elluviimisel hariduse osapoolte kaasamise protsess (sh koolijuhid, õpetajad jt), kuidas räägitakse selgemaks peamised AK ideed, et neid erinevate kontekstides (erinevat liiki koolid, KOVd jms) süstemaatiliselt rakendada? millised võrgustikud saaksid abiks olla?
- Kuidas hakkab toimuma erinevates õpikeskkondades (form-mitteform-inform) omandatud pädevuste mõõtmine ja arvestamine?
- Kuidas peaksid koolid ja õpetajad jt kaugõppe kogemusest lähtudes kooli töö- ja õppetöö korraldust, hindamist jm muutma?